

Po tři čtvrté století, aneb k jedné až příliš spalující kritice současné české sociologie

Komentář k esejí Zdeňka R. Nešpora „Před ¾ stoletím...“

V tomto časopise je poměrně vzácným úkazem, že se šéfredaktor vyjadřuje k vydávaným článkům. V případě textu Zdeňka R. Nešpora „Před ¾ stoletím“, uveřejněného v tomto čísle v rubrice „Eseje“, však považuji za potřebné udělat výjimku. Nešporův příspěvek se totiž dotýká mimo jiné také některých stránek současné praxe vydávání *Sociologického časopisu* / *Czech Sociological Review* a české sociologie vůbec, k nimž zaujímá velmi kritická stanoviska, a přímo tak vybízí k diskusi nad důležitými tématy, která by bylo škoda nechat jen tak spadnout pod stůl.

Nešporův text představuje zřejmě úplně první článek snažící se nabídnout aspoň v některých ohledech dostatečně obsažný analytický pohled na české sociologické časopisy vycházející v období 1930–1948. Nápad porovnat *Sociologickou revui* a *Sociologii a sociální problémy* se současným SČ/CSR je nepochybně originální a autorovi umožňuje poukázat na některé pozoruhodné rozdíly i shody, které – dlužno ovšem říci, že většinou nikoli překvapivě – při tomto srovnání vycházejí najevo. Vedle celé řady dokladů o autorově velmi zevrubné znalosti všech tří časopisů, mnoha zajímavých postřehů a vtipných ozvuků dobového sociologického jazyka se však v Nešporově článku nacházejí také jisté mēlčiny především metodologické povahy, které mohou kazit celkový dojem. Ač totiž autor hned z kraje svého textu čtenáře upozorňuje, že si nenárokují „vědeckost“ v dnešním slova smyslu“ [Nešpor 2007: 398], jistě na vědecký charakter příspěvku zcela nerezignoval, když jej nabídl do recenzního řízení ve vědeckém časopise. Ať je charakter článku definován se sebevětší opatrností, u tak zkušeného a plodného autora je jistě na místě očekávat metodologickou důslednost a sevřenou a dobře podloženou argumentaci.

Z. R. Nešpor si pro vystižení svého pracovního postupu vybral motto „Konstatuju, nehodnotím, všímám si detailů...“ [l.c.]. Dodržet prostřední z těchto závazků se mu však ani zdaleka ne vždy podařilo a jeho text obsahuje početné hodnotící soudy, pro něž postrádám oporu v materiálu, který empiricky zpracovává. Možná stržen spalujícím zájmem o Poznání a Pravdu, který ke své neskrývané lítosti postrádá u mnoha svých dnešních českých kolegů a kolegyň [ibid.: 417], autor ve svém „kvantifikovaném esejí“ formuluje také stanoviska, u nichž se při nejlepší vůli nelze dopátrat, jak vyplývají ze srovnání starších sociologických časopisů a SČ/CSR. V důsledku toho se jeví spíše jako jeho osobní názory umně naroubované na článek, jenž sleduje určitý konkrétní vědecký záměr a jako takový by neměl dávat prostor k libovolným tvrzením. Prezentace vlastních názorů je zcela legitimní, vydává-li se za to, čím skutečně je, ale stává se vysoce problema-

tickou, když se začne tvářit jako výsledek vědecké analýzy empirických dat nebo promyšlené teoretické argumentace.

Jeden takový soubor tvrzení, která nijak nevyplynou z srovnání SČ/CSR s prvorepublikovými sociologickými časopisy, ale jsou formulována v překvapivě kategorické formě, se týká tzv. monotematických čísel. Autor se snaží šikovným využíváním nahodilých okolností čtenářům a čtenářkám sugerovat, že praxe vydávání monotematických čísel v SČ/CSR je dítětem normalizačního období, a tedy něčím zřetelně negativně stigmatizovaným. Je-li mezi monotematickými čísly a normalizací skutečně jakýsi niterný vztah, pak by bylo nanejvýš žádoucí na to upozornit ty mnohé světové časopisy, které monotematická čísla běžně tisknou a nespátřují v tom žádný zásadní politický nebo morální problém. Autor dále dokonce na dvou místech tvrdí, že monotematická čísla SČ/CSR umožňují publikovat „sborníky“ z projektů, které by jinak byly jen „obtížně vydatelné“. Je jistě autorovým svatým právem mít proti monotematickým číslům silné výhrady, ale bude pro něj nesmírně těžké doložit, že jeho příslušné názory vyplývají ze srovnání s prvorepublikovými sociologickými časopisy. Budu-li je brát jako pouhé vyjádření jeho osobního přesvědčení, pak proti nim mohu postavit dostatek podle mého názoru velmi solidně podložených protiargumentů, které nepotřebují mít sebemenší souvislost s praxí vydávání časopisů za první republiky. Předně, jak už bylo naznačeno, monotematická čísla jsou v řadě světových časopisů zcela standardní praxí. Dále, protože autor zjevně přikládá zásadní význam ohlasu sociologické vědecké produkce u širší veřejnosti (což by bylo téma na jinou celou diskusi), mělo by jej zajímat, že o monotematická čísla je většinou výrazně větší zájem, měřeno prodejností nákladu, než o čísla běžná. Tím nejpodstatnějším argumentem zpochybňujícím Nešporovo tvrzení o obtížně publikovatelných sbornících však je ten, že v SČ/CSR procházejí všechny příspěvky, tedy i příspěvky do monotematických čísel, na české poměry poměrně náročným recenzním řízením, a tato skutečnost monotematická čísla spolehlivě odlišuje od drtivé většiny sborníků vycházejících jako výstupy z projektů.

* * *

Monotematická čísla však nejsou ani zdaleka jediným tématem, o němž Z. R. Nešpor ve svém textu vynáší hodnotící soudy, které nelze nijak odvodit ze srovnání „starých“ sociologických časopisů se SČ/CSR. Objevují se i mnohé další a často jde o silně kritické poznámky na adresu současné české sociologie. Ne že by ji a náš časopis nebylo za co kritizovat. Taková kritika by však, opakují, měla vystupovat jako to, co skutečně je, a netvářit se jako nedílná součást konkrétní vědecké analýzy. Autor nám kupříkladu v poznámkách dovedně roztroušených po celém textu říká, že současní čeští sociologové a socioložky málo publikují, marnotratně utrácejí vysoké finanční částky vynakládané na podporu výzkumu, mnohdy se dopouštějí kardinálního zločinu zaměstnání na více než jeden úvazek (je v českých podmínkách opravdu nepochopitelné, proč k tomu velmi

často dochází?) a vůbec si nedostatečně váží toho, že možností získat v sociologii obstojné živobytí je „přešršel“. Postavení oboru ve srovnání s meziválečným obdobím je dle autora přímo skvělé, česká sociologie dnes má snad až příliš mnoho institucí, lidí („ohromné množství“) i peněz, ale odvádí tomu neúměrně málo práce. Jako bonus k těmto postřehům tepajícím českou sociologickou současnost může pozorný čtenář získat ještě i opět nijak nezdůvodněné a tentokrát i zcela z kontextu vypadávající tvrzení, že česká sociologie 60. let byla „abstraktně empirická“ a deskriptivní. V druhé polovině 60. let už vycházel *Sociologický časopis* – autor tedy mohl, chtěl-li své hodnocení opřít o pevný základ, zahrnout do komparace příslušné ročníky.

Na téma produktivity současného českého sociologického výzkumu Z. R. Nešpor říká, že množství šetření je „obrovské“, ba „impozantní“, avšak výsledky chabé. Z textu bohužel není patrné, na čem svůj názor zakládá. Pokud na srovnání s meziválečnou dobou, jak by se dalo předpokládat podle celkového zaměření jeho příspěvku, pak je třeba litovat, že se finančním zajištěním sociologických šetření v onom období vůbec nezabývá. Autor nejen neuvádí žádná srovnávací data o podpoře výzkumu před ¾ stoletím a dnes, ale ani se nenamáhá předložit jediný přesný údaj o podpoře a výsledcích současného výzkumu. Velmi hrubě odhadnutá částka 100 milionů korun českých za deset let se mu jeví jako nesmírně vysoká a očekává, že se takto bude jevit i čtenářům. Poněkud jednostranná je jeho orientace na výstupy v impaktovaných vědeckých časopisech, kdy jakoby zcela nekriticky přejímal argumenty stran, které jsou v boji o prostředky na podporu výzkumu sociologii soupeři, nikoli partnerny. Jistě jej není třeba upozorňovat na skutečnost, že vedle SČ/CSR vycházejí také jiné sociologické časopisy, monografie, working papers, sborníky a další publikace. Na rozdíl od exaktních věd nelze časopisecké články v sociologii považovat za jediný směrodatný výsledek vědecké práce [srov. např. Clemens, Powell et al. 1995]. Chtěl-li autor pronést přesvědčivé hodnotící soudy o poměru výsledků výzkumu k množství vložených finančních prostředků, obávám se, že mu diachronní analýza, k níž v českém případě, na rozdíl třeba od amerického, chybějí základní údaje, mnoho užitečných informací nepřinese. Mnohem smysluplnější by tu byla standardně prováděná srovnání se současnými vyspělými západními státy nebo postkomunistickými zeměmi střední Evropy. V každém případě by tvrdé soudy o stavu české sociologie bylo rozumné pronášet opatrněji a v přímé návaznosti na spolehlivá a solidně zpracovaná data.

Z právě uvedených důvodů se nemohu zbavit dojmu, že kritika české sociologie, kterou Z. R. Nešpor nabízí, je příliš paušální a samoúčelná. Připomíná mi bludnou dělovou kouli, jež se vymkla svému střelci z kontroly a způsobuje spoušť v řadách cizích i vlastních, občas nešetříc ani autora samotného. Z. R. Nešpor tak kupříkladu klade české sociologii za vinu i to, co je jevem celosvětovým a pravděpodobně nemůže být domácími prostředky uspokojivě zvládnuto a překonáno, totiž její postupující specializaci a tendenci tříštit se do úzce tematicky zaměřených skupin, které mezi sebou čím dál tím méně komunikují. To je

skutečný a nesmírně vážný problém, ale dává nám kupříkladu sám autor svým textem dobrý příklad toho, jak lze subdisciplinární roztržičnost překonat?

Ve své další stížnosti si Z. R. Nešpor bere českou sociologii na mušku za to, že údajně vykazuje známky přílišného zakademizování a odtrženosti od aktuálních otázek doby. Zde jsou dávání za příklad prvorepublikoví sociologové se svou často velmi silnou politickou angažovaností a zlovykem v akademických textech běžně zaujímat politická stanoviska. I tato otázka je navýsost závažná a debatu kolem ní je třeba vést, ale v Nešporově textu je bohužel pouze letmo nadhozena, nikoli představena v náležité hloubce. Ani autor sám ostatně ve svém článku čtenářům neradí, kterou politickou stranu je třeba volit, a lze tedy mít podezření, že spolu s mnoha jinými adepty oboru obývá „věž ze slonovinové kosti“, v níž se skrýváme před novináři a jinými prý tolik blahodárnými katalyzátory společenské užitečnosti sociologie.

* * *

Vedle údajných neduhů české sociologie jako takové je v eseji Z. R. Nešpora věnována určitá pozornost také stávající redakční praxi SČ/CSR. V tomto případě je třeba vysoce ocenit fakt, že se do tohoto tématu někdo pustil, a sám jsem tím posledním, kdo by tuto diskusi chtěl jakýmkoli způsobem omezovat. Přesně naopak, bude jen ku prospěchu věci, když se rozproudí naplno a objeví se v ní i další kritické názory. S některými autorovými stanovisky však opět nemohu souhlasit a považuji za potřebné objasnit, proč určité věci SČ dělá jinak, než jak by si Z. R. Nešpor zřejmě přál. K otázce monotematických čísel jsem se už vyjádřil výše, nyní přicházejí na řadu námitky týkající se složení redakční rady.

Podobu redakčních rad SČ/CSR ve zkoumaném období 1996–2005 autor zřejmě také hodnotí kriticky, i když v tomto ohledu bohužel formuluje jen málo konkrétních výhrad. Nicméně připouští, že došlo k určitému „zlepšení“ v roce 2006, kdy redakční rada SČ byla „omlazena“. Nijak už ovšem nevysvětluje, proč by omlazení mělo být automaticky chápáno jako změna k lepšímu (a mimochodem, k výraznému snížení průměrného věku členek a členů redakční rady nedošlo až v roce 2006, ale už o čtyři roky dříve). Kontrast mezi „zkostrnatělými starci“ a mladou, nadějnou, špatnou minulostí nepoznamenanou generací je sice prvoplánově působivý, ale krom toho, že se jedná o jeden z mnoha dnes celospolečensky rozšířených předsudků, proti kterým by právě sociologie měla bojovat, v řadě konkrétních situací představuje značně riskantní zjednodušení skutečného stavu věcí. Je zřejmé, že velkým problémem českých společenských věd je oproti západním zemím výrazně slabší zastoupení špičkových odborníků střední generace. Jistě nechybí, ale je jich relativně málo. V důsledku toho řada náročných odpovědností padá na osoby velmi mladé – nebo minimálně mnohem mladší, než jsou jejich protějšky v západních zemích. Toto požehnání, které shodou okolností potkalo právě mou generaci, je ovšem značně ambivalentní. Na jednu stranu umožňuje rychlý přístup do pozic, o kterých se našim vrstevníkům

v západních zemích může mnohdy jen zdát. Na stranu druhou nám však ponechává příliš málo času na vlastní odborný růst, nutí k učení se za chodu, které ne vždy přináší ty nejlepší výsledky, a často také klade až příliš vysoké nároky na naši osobní zralost. Viděno z tohoto hlediska se pak už „omlazování“ rozhodně nejeví jen jako jakési univerzální zaklínadlo pro změny k lepšímu, ale mnohem spíše jako cosi, co má sice své výhody, ale současně také přináší vlastní specifické problémy. V čem jsou ambice mladých lidí legitimnější než ambice lidí střední a starší generace?

I přes všechna kouzla a čáry „omlazení“ však lze podle Z. R. Nešpora složení redakčních rad SČ/CSR v posledních letech stále vytýkat, že nedostatečně respektuje princip výkonu. Nejsou do nich jmenováni ti, kteří by být měli, to znamená ti, kdo píší nejvíce, ale mnohdy hrají svou roli „statusové či symbolické činitele“. Autor mohl doplnit svůj postesk vysvětlením, jaké že jsou zdroje onoho statusu, který umožňuje vstoupit do redakční rady SČ osobám nemajícím nejvyšší počet publikací. Třeba by se ukázalo, že je to kupříkladu proto, že se dotyční po mnoho let věnují s velkým nasazením výuce nebo organizační a editorské práci, a tím se ochudili o pár údajně tak podstatných položek ze svého seznamu publikací. Autor bere jako samozřejmost, že počet publikací (méně se zajímá o citace, ač by mohly být ještě důležitější) je tím základním, rozhodujícím a bezmála jediným kritériem, které určuje kvalitu každého sociologa a socioložky a dává jim oprávnění nárokovat si pozice v oboru a jiné vzácné zdroje. To je ale pohled příliš zjednodušující, vypjatě individualistický a asociální, protože přehlíží ony veškeré „neviditelné“ a nevykazatelné činnosti sloužící vědecké komunitě, bez nichž se neobejdou ani vysoce publikující jedinci. Práce pro redakční radu vědeckého časopisu je také službou vědecké komunitě: proč by se do ní mělo obsazovat jen na základě počtu publikací? Autoři, kterým jde pouze o prestiž (k nimž se kolega Nešpor naštěstí sám nepočítá, neboť pro něj je sociologie především povoláním, které spaluje), jistě najdou mnohem více uspokojení v tom, když se objeví na předních místech žebříčků produktivity nebo citovanosti, jež ovšem zpravidla zpracovávají ti, kteří sami tolik nepublikují. Význam publikačních aktivit nechci umenšovat, pouze upozorňuji na to, že nejsou absolutní mírou všeho. Členství v redakční radě časopisu ideálně předpokládá kombinaci solidní publikační činnosti a ochoty věnovat část svého „publikačního času“ službě vědeckému společenství. Je přirozené, že vzájemný poměr obou složek může být u konkrétních jedinců velmi různý.

Otázce měření kvality vědce podle počtu jeho publikací se zde nemohu věnovat v rozsahu, v jakém bych chtěl, ale neodpustím si poznámku, že jde o typický příklad dysfunkčního posunu cílů činnosti způsobeného formou jejího hodnocení. Neobjevuji zde Ameriku. Od chvíle, kdy vědci vědí, že jsou hodnoceni podle počtu publikací, přizpůsobují tomu strategie svého jednání, a místo hlavního cíle vědeckého snažení, za který zde po vzoru Z. R. Nešpora pracovně označím rozvoj Poznání, se soustředí na rozmnožování svých publikačních výsledků. Dochází tak k nahrazování kvality obsahu kvantitou a ke vzniku

metod, jimiž lze publikace a citace „vyrábět“ v poměrně velkých počtech, aniž by jakkoli vzrostl jejich celkový skutečný poznávací přínos. Poměrně běžná praxe vícenásobného přetiskování týchž nebo jen nepatrně upravených textů v různých kategoriích publikací, používání identických odstavců v různých textech atd. asi nepředstavuje etický problém, ale Vědu nepochybně vůbec neobohatí. Stejně tak je dobře známo, že manipulovat lze i s kritériem citovanosti. V mnoha případech citace odráží spíše postavení jedince v příslušných sociálních sítích než skutečnou kvalitu jeho publikace.

Mimo kritéria „nejvyšší počet publikací celkem“ je také možné užívat, a Z. R. Nešpor to činí, kritérium „nejvyšší počet publikací v daném časopise“. Avšak na otázku, zda redakční rada má být složena z lidí, kteří v časopise nejvíce publikují, se je nutné podívat z praktického hlediska a zamyslet se nad tím, zda je skutečně optimální, když o přijetí svých článků si navzájem rozhodují autoři, kteří mu také nejčastěji nabízejí příspěvky (a to i tehdy, když se jejich rozhodování opírá o výsledky recenzního řízení, jako je tomu v případě SČ/CSR). Nehrozí pak cosi jako „neokorporativistické“ zamrznutí autorského okruhu? Stačí porovnat složení redakčních rad a seznamy autorů v prestižních západních časopisech, aby se stalo zřejmým, že to není běžná praxe. Naopak příklad prvorepublikových domácích časopisů, v nichž, jak Z. R. Nešpor sám dokládá, publikovali především jejich šéfové a příslušníci redakce, se nezdá vůbec hodný následování.

* * *

Zatímco dosud jsem se převážně věnoval těm tvrzením Nešporova článku, která pokládám za jakousi speciální bojovou jednotku, jež do něj nastoupila, aby skryta v teple vědecké studie vyčkala na nejbližší příležitost vyběhnout a reformovat Tróju současné české sociologie, nyní bych chtěl věnovat několik poznámek komparativní analýze samotné. Autorův základní záměr provést srovnání mezi sociologickými časopisy vycházejícími v různých a v mnoha ohledech obtížně srovnatelných obdobích vývoje české sociologie představuje ne úplně jednoduchý metodologický problém, který nelze odbýt tím, že se vlastně nejedná o žádnou „vědeckost“ v dnešním slova smyslu“, ale jen o to, najít několik zajímavých detailů odhalujících zvláště markantní rozdíly nebo podobnosti mezi porovnávanými časopisy. Autor si při kvantitativním srovnávání zvolil za základní jednotku „standardní počítatelný text“, který definuje jako jednu studii v rozsahu aspoň 5 tiskových stran (přičemž si nevšímá existujících rozdílů ve velikosti tiskových stran mezi různými časopisy) nebo soubor pěti recenzí. Nemá smysl vést debatu o tom, jestli by např. délka 7 tiskových stran nebyla lepší než zvolených 5, nebo jestli 5 recenzí je nejvhodnější ekvivalent jedné studie. Závažnější je, že jak ukazuje nahlédnutí do všech tří srovnávaných časopisů, zvolená kvantitativní míra je velmi hrubá a přehlíží zcela zásadní rozdíly dokonce i v délce, nemluvě o kvalitě obsahu různých „standardních počítatelných textů“. Pro přesnost je třeba říci, že autor si je této skutečnosti vědom a sám na ni upozorňuje. Ovšem co pak

s těmi všemi čísly, která jsou výsledkem jeho analýzy? Takto koncipované kvantitativní srovnání v sobě obsahuje nijak zvlášť skrývané zkreslení znevýhodňující současný SČ/CSR vůči starším časopisům, protože podceňuje delší a náročnější recenzované články ve prospěch kratších studií a recenzí. Jak autor naložil s texty publikovanými např. v rubrikách „Dokumenty“ nebo „Drobné články“ *Sociologické revue* nebo „Časové úvahy“ a „Rozhledy“ v případě *Sociologie a sociálních problémů*? Nebo se skutečností, že ve starších časopisech bylo zvykem tisknout mnohé články po částech, většinou na dva, ale někdy i na tři díly? A má snad za to, že osmistránkový text ze *Sociologické revue* je výsledkem stejně náročné vědecké práce jako průměrný článek, který prošel recenzním řízením a byl uveřejněn v dnešním SČ/CSR? Bývalo by proto přesnější, kdyby místo velmi disparátních reálných textů pracoval např. s normalizovanými celkovými délkami. U článků (v Nešporově terminologii: studií) by to nepochybně mělo za následek, že bilance *Sociologické revue* proti SČ/CSR by se zhoršila nejméně o polovinu, ale spíše o dvě třetiny (délka článků v brněnském časopise je odhadem poloviční až třetinová oproti článkům v SČ/CSR).

Taková korekce by se dotkla pouze počtu a délky příspěvků, nikoli jejich kvality, což je otázka mnohem složitější, a jak dobře víme, značně citlivá. Autor bohužel zřejmě nezískal velmi podstatné údaje o tom, jak ve „starých“ časopisech probíhalo recenzní řízení, dnes procedura standardně považovaná za nezbytnou pro zajištění slušné kvality publikovaných článků. Avšak vzhledem k tomu, že redakce obou časopisů byly organizovány silně hierarchicky a na bázi vědecké, osobní nebo i rodinné (!) spřízněnosti s vedoucími osobnostmi dané skupiny či „školy“, dá se předpokládat, že i výběr článků se odehrával podle podobných kritérií. Zvláště užitečné by i pro dnešní vydavatele vědeckých časopisů bylo kupříkladu vědět, jak redakce řešily chronicky ožehavý problém *Quis custodiet ipsos custodes?* Kdo posuzoval Bláhovy, Chalupného, Královy, Machotkovy atd. články? Ale neméně zajímavé jsou také další otázky: Jak vysoký byl podíl odmítnutých textů? Kolikrát se články před uveřejněním musely přepracovávat? To nevíme a možná nikdy vědět nebudeme. Na základě kusých informací, kterými disponujeme, však není mnoho důvodů předpokládat, že by se starší časopisy snažily vytvořit procedurální záruky pro kvalitu publikovaných textů běžné v současnosti, jako především standardní *peer review*. A tak, co se týče samotné kvality publikovaného obsahu, nezbyvá než zvolit dosti ležérní přístup a doporučit případným zájemcům, nechť si přečtou pár článků ze všech tří časopisů a udělají si obrázek sami. Myslím, že to je užitečné už třeba jen k tomu, aby vyšla najevo nutnost vyhýbat se příliš silným interpretačním kvantitativních údajů, které autor shromáždil.

Ač tedy měrná jednotka použitá pro kvantitativní srovnání mezi časopisy není bez problémů, může poskytnout i výsledky, které jsou zjevně dobře podložené. Jako třeba ten, kterého si nejspíš všimne každý, kdo vezme do ruky jeden výtisk *Sociologické revue* a SČ/CSR, že v brněnském časopise vycházelo nepoměrně více recenzí. Zdeněk R. Nešpor není první, kdo si posteskl nad tím, že v sou-

časném SČ/CSR se recenzí objevuje relativně málo. Co však z tohoto rozdílu plyne pro celkové srovnání časopisů jako takových? Jak autor sám neopomněl připomenout, srovnávat lze jen srovnatelné.

Z. R. Nešpor poukazuje i na další zjevné rozdíly mezi „starými“ časopisy a SČ/CSR, jako je třeba mnohem vyšší počet mnohem ostřejších polemik (mnohdy spíše snůšek nevybíravých osobních invektiv) v meziválečných časopisech [o nich také např. Petrusek 2002: 8–10]. Autor tyto příklady politováníhodné vědecké hádavosti sice na jednu stranu odsuzuje, nicméně na stranu druhou mu jsou dokladem toho, že starším sociologům – na rozdíl od nás dnešních – ještě šlo o Pravdu a Poznání. Nelze popřít, že se čtou mnohem snáze a asi i probudí více chvilkového zaujetí než většina dnešních „akademických“ článků. Tím však ještě ani zdaleka není prokázán jejich skutečný přínos pro rozvoj sociologického vědění. Možná v nich nejde ani tolik o Poznání a Pravdu jako o jiné vědcevy věrné průvodce na jeho cestě životem – Ješitnost a Ego.

Jiným nepochybně dobře podepřeným zjištěním Nešporova článku je nepochybně vyšší autorský podíl šéfredaktorů, redaktorů a členů redakčních rad nebo kruhů na celkovém počtu textů vydaných v prvorepublikových časopisech. V mém protikladu k autorovi se mi však zdá přirozené to chápat jako jejich velký nedostatek, v němž se odráží mnohem výraznější sociální exkluzivita povolání sociologa v tehdejší době související s existencí řady základních sociálních, ekonomických a genderových bariér, jež překážely tomu, aby se příslušné kvalifikace, a vedle ní i potřebného ekonomického zázemí a volného času, dostalo mnohem širšímu okruhu autorů a autorek. Dá se odůvodněně předpokládat, že kdyby sociologie mohla být živobytím i zábavou pro mnohem větší počet osob, dominance úzkého okruhu autorů v obou prvorepublikových časopisech by nebyla ani zdaleka tak výrazná. Z. R. Nešpor v nedostatečné demokratizaci předválečné sociologie zřejmě problém nevidí a zdá se dokonce, že by považoval za vhodné, aby se tento starý model aspoň zčásti uplatňoval i dnes. Je ostatně s podivem, že autorova sociologická analýza české sociologie prakticky vůbec nezkoumá sociální kontexty, v nichž působí lidé, kteří do sociologických časopisů přispívají nebo je redigují. To je nepochybně ku škodě věci, protože zohlednění sociálních souvislostí tvorby sociologického vědění by nepochybně pomohlo postavit řadu tvrzení na pevnější půdu. A nabízí se i otázka, zda má vůbec smysl srovnávat sociologické časopisy různých epoch bez toho, že se systematicky srovnají také rozdílné sociální podmínky, do nichž byla a je zasazena práce socioložek a sociologů, kteří v nich publikují.

Zatímco kupříkladu Bláha zřejmě mohl nést náklady vydávání *Sociologické revue* do značné míry sám ze svého profesorského platu, ovšem za vydatného přispění své manželky [Sedlák 1995: 44] a nejspíše i nejbližších spolupracovníků, dnes bychom něco takového od žádného jednotlivce nebo úzkého kroužku autorů chtít nemohli ani neměli. Skutečnost, že SČ/CSR je vydáván z veřejných prostředků, diktuje mnohem větší důraz na to, aby byl přístupný podstatně širšímu okruhu autorů. Ex/inkluzivita srovnávaných časopisů je dalším z témat,

kterému Z. R. Nešpor ve svém textu věnuje nedostatečnou pozornost. Zjištění, že někteří autoři nepublikují v SČ/CSR velmi často, ba třeba jim za deset let vyšel jen jediný článek, se při přihlédnutí ke kritériu inkluzivity jeví v mnohem méně tragickém světle. Nebo snad kupříkladu v takovém ASR nebo AJS publikují stále ti stejní autoři?

Zkrátka a dobře, sociologie a její sociální kontext jsou dnes v mnohém úplně jiné, než bývaly ve 30. letech. Během uplynulého třičtvrtěstoletí se zásadně změnilý nároky na publikované články a prováděný výzkum, a stejně tak i kupříkladu počty studentů sociologie a absolventů oboru, rozrostla se byrokracie související s výukou a výzkumem, výraznou proměnu prodělala také společenská role sociologie. I sebelépe získaná kvantitativní data charakterizující některé vlastnosti sociologických časopisů vydávaných ve 30. letech minulého století a dnes lze bez věnování explicitní pozornosti tomuto kontextu opravdu jen s velkými obtížemi smysluplně interpretovat. Příslušné srovnání se pak může jevit jako sice zajímavé, ale v podstatě samoúčelné cvičení, které je dopředu odsouzeno k tomu, aby objevilo jen pár do očí bijících rozdílů nebo shod a pro ozvláštnění zdůraznilo některé kuriozity. Mnohem zajímavější by bylo, kdyby byl SČ/CSR srovnáván se svými obdobami v jiných zemích srovnatelné velikosti a historie, a podobně i výzkumná produktivita českých sociologů.

Třebaže odkaz na Poznání a Pravdu, který se v textu Z. R. Nešpora opakovaně objevuje, může působit nemístně pateticky, myslím, že dobře vystihuje to, co je na vědě podstatné. Alespoň představa vědeckého psaní motivovaného tímto záměrem, ať už je vyjádřen takto nebo jakkoli jinak, budí více důvěry, než když se píše jen nebo především kvůli tomu, aby přibyla další položka na seznam publikací a citací nebo se políčilo na další grant. Usilování o vědeckou pravdu si však nepředstavuji ani jako hyperkritickou kulometnou palbu na všechny strany ani jako řádně promíchaný koktejl osobních hodnotících soudů a výsledků věcné vědecké analýzy. I když uznávám, že i tento žánr může být pro autora a čtenáře poměrně zábavný.

Marek Skovajsa

Literatura

- Clemens, Elisabeth S., Walter W. Powell, Kris McIlwaine, Dina Okamoto. 1995. „Careers in Print: Books, Journals, and Scholarly Reputations.“ *American Journal of Sociology* 101 (2): 433–94.
- Nešpor, Zdeněk, R. 2007. „Před ¾ stoletím... Kvantifikovaný esej o časopisecké produkci české sociologie před nástupem marxismu a dnes.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 43 (2): 397–422.
- Petrusek, Miloslav. 2002. „Poučení ze zcela nekrizového vývoje české sociologie let 1989–2001.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 38 (1–2): 7–15.
- Sedlák, Jiří. 1995. *Inocenc Arnošt Bláha*. Brno, Boskovice: Nadace Universitas Masarykiana, Albert Boskovice, MU Brno.

MEDIÁLNÍ STUDIA

**ČESKÝ A SLOVENSKÝ ČTVRTLETNÍK
PRO KRITICKOU REFLEXI MÉDIÍ**

Jediný československý recenzovaný časopis v oblasti
mediálních studií nabízí

TEORETICKÉ A EMPIRICKÉ STATĚ

ESEJE PŘEDNÍCH ODBORNÍKŮ

PŘEKLADY KLÍČOVÝCH ZAHRANIČNÍCH TEXTŮ

RECENZE

ZPRÁVY Z KONFERENCÍ

Vydává Syndikát novinářů ČR ve spolupráci s Univerzitou sv. Cyrila a Metoda
v Trnavě, Univerzitou Karlovou v Praze, Masarykovou univerzitou v Brně,
Vysokou školou J. A. Komenského v Praze, Prešovskou univerzitou,
Univerzitou Komenského v Bratislavě, Univerzitou Palackého v Olomouci a
Katolickou univerzitou v Ružomberku.

Vychází čtyřikrát ročně:
jaro, léto a podzim v češtině a slovenštině, zimní číslo v angličtině

Objednávky a další informace na

www.medialnistudia.cz